

Deset svjetova islama

Boutros NAAMAN - Edoardo SCOGNAMIGLIO, *Volte dell'islam post-moderno*, Urbaniana University Press, Città del Vaticano, 2006.

Knjiga pred nama djelo je dvojice autora. B. Naaman, pozvani je profesor na Univerzitetu Urbaniana zbog svoje kompetencije u islamskom pravu, a inače predaje arapski jezik i književnost, te kanonsko pravo i teologiju objave. E. Scognamiglio docent je na Univerzitetu Urbaniana u materiji medureligijskog dijaloga, inače je profesor dogmatske teologije.

Kroz povijest se znalo često dogoditi da krivi ljudi govore u krivo vrijeme (i krive stvari) ali mislim da je ova knjiga prava riječ za pravo vrijeme. Upravo u ovome vremenu različitih bombaša samoubojica, opće nesigurnosti, ksenofobije te predrasuda kojima se ona hrani ali i stvarnih događaja koji je potiču i podržavaju, riječ ovih autora potaknut će na razmišljanje i vrednovanje pojedinih stvarnosti, što uvijek dobro dode.

Prvo od četiri poglavlja na koje je knjiga podijeljena, nosi naziv "Svjetovi islama" (*I mondi dell'islam*) i u njemu su autori uspjeli dati prikaz deset različitih svjetova islama, kako povijesno-religiozno tako i geo-politički. Uistinu veoma ambiciozan poduhvat. Naime, polazeći od osnovnih obilježja postmoderne, ovog globaliziranog povijesnog razdoblja koje slavi krizu temelja i gubitak vrijednosti apsolutnog te strašnih posljedica kako za pojedinca tako i za cjelokupni svijet, autori daju neke pojedinosti o tom, rekla bih tragičnom, susretu islama sa Zapadom i Zapada s islamom. Zatim počinje analiza deset različitih područja islamskog svijeta. Naime, prema geografskom položaju pojedinih zemalja autori pokušavaju dati osnovne

karakteristike i razlike islama u pojedinim geografskim područjima i zemljama. Na primjer, polaze od "čistog islama" na Arapskom poluotoku te daju osnovna obilježja islama i statističke podatke populacije pojedinih gradova, osvrćući se na položaj manjina. Na taj su način prikazani: Saudijska Arabija, Katar, Emirati, Kuvajt, Oman. Na isti način pristupaju "fragmentiranom islamu" Bliskog istoka koji obuhvaća Siriju, Egipat, Sudan, Izrael, Jordan, Irak. Ukratko, autori su prikazali više lica i kulturalnih modela islama od Pakistana do Sudana, od Turske do Maroka, od Indonezije do Saudijske Arabije. Ne mogu ne spomenuti da su autori dali i prikaz islama u našoj zemlji. Islam Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Kosova, Albanije i Makedonije nazivaju "izolirani i multietnički islam". Osim osnovnih obilježja islama autori spominju i "naš" nedavni rat ali ne propuštaju spomenuti ni pokušaje dijaloga te u jednoj bilješki spominju govor uzoritog Vinko kard. Puljića u jednom intervjuu u kojemu on kaže: Iako ima nekih zajednica koje se nisu distancirale od terorizma, ipak se u većem dijelu muslimanskih zajednica živi u atmosferi dijaloga i međusobnog pomaganja (str. 72).

Zahvaljujući massmedijima i njihovom snažnom utjecaju na oblikovanje općeg mišljenja i opće svijesti (rekla bih i savjesti), danas se često čuje o problemima zapadnih zemalja koje proizvodi sve utjecajniji dodir s islamom arapskih zemalja. Drugo poglavlje ove knjige naslovljeno je s "Islam na Zapadu" (*L'islam in Occidente*) i u njemu autori govore o tim problemima, s tim da više naglašavaju probleme koje imaju muslimani doseljeni u zapadne zemlje, nego o problemima koje imaju zapadne zemlje s muslimanskim doseljenicima. Počinjući statističkim podatkom pre-

ma kojemu u glavnim europskim zemljama danas živi više od 13 milijuna muslimana autori analiziraju pojedine probleme s kojima se islam susreće u dodiru s laiciziranim društvom u kojemu religija ne zauzima centralno mjesto u socijalnom životu nego je ograničena na područje privatnog. Naime, autori su mišljenja da je problem institucionalnog organiziranja islama u tim zemljama više europsko pitanje vezano za specifični odnos Crkva - država nego nesposobnost prilagodbe muslimana po principu odvajanja političke od religiozne sfere. Iako su mišljenja da su prepreke za priznavanje islama više problemi mentaliteta nego pravne prepreke, ipak ističu potrebu redefiniranja islama, nove interpretacije islama koja bi zadovoljila pitanja poput odvajanje religije od politike, te prepoznavanja temeljnih ljudskih prava (jednakost žene i muškarca, sloboda kulta, religiozni i kulturalni pluralizam). Osim problema integracije, podnaslovi ovoga poglavlja obraduju veoma zanimljiva i intrigantna pitanja poput: islamsko i europsko pravo, sveti rat, sloboda religije te poštivanje ljudskog života.

Treće poglavlje pod nazivom "Islam i odgojne prakse" (Islam e pratiche formative) teološki je pristup odgojnom procesu muslimanske djece. Autori zapravo govore o temeljima odgojnog sistema, ulozi obitelji, specifičnim ulogama oca i majke u odgoju muške i ženske djece ističući posebnost uloge oca. Osim toga, govore i o samoj simbolici rođenja djeteta, o osjećaju stida te o ženidbi kao o posljednjoj etapi odgojnog procesa. Sve ove specifičnosti odgojnog procesa u arapskim zemljama dolaze u nezamisliv i veoma kompleksan sukob vrijednosti kada ta djeca (i odrasli) emigriraju u zemlje u kojim je edukativni proces znatno različit. Dakle, u svijet kojemu je svojstvena škola emigranti unose

obitelj, tamo gdje je naglašen osjećaj krivnje oni unose osjećaj stida, gdje važnu ulogu igra odgovornost oni unose zabranu, gdje dostojanstvo zauzima bitno mjesto oni unose čast, tamo gdje se slavi sloboda oni unose obvezu (str. 207). To znači, ne samo da škole i radna mjesta dovode u krizu normalni proces njihove edukacije nego emigranti ne uspijevaju pojmiti eksplicitnu dimenziju i racionalnost dotične kulture. Novo društvo ih prisiljava da proučavaju i prihvaćaju eksplicitno obilježje kulture kojoj ne poznaju ni ono implicitno. Jedan od konkretnih primjera bio bi susret s autoritativnim profesoricama dotičnih zemalja. Muslimanskim muškim adolescentima zapovijed i autoritativan stav žene ranjava njihov osjećaj časti i muškosti i dovodi u krizu poimanje njihova identiteta. Biti muško na Zapadu ne izaziva divljenje majke i podložnost sestara (ono što dožive muslimanski dječaci na dan svoga obrezanja pa ubuduće). Autori ističu urgentnu potrebu edukacije novih generacija za svijest da se danas sve ljudske grupe nalaze na raskrižju: ili postići skladnost svih razlika kojima obiluje planet dok se ne postigne dijalog i uzajamnost ili zaoštravati sve više razlike koje nas već dijele, s realnom opasnošću kontinuiranog rata i destrukcije ("o stabilire un equilibrio tra tutte le differenze che popolano il pianeta, affinché si crei fra di loro un dialogo e un'interazione, o accettare di acuire sempre di più le lacerazioni che già ci dividono, con il pericolo di vivere in una continua guerra, in una serrata minaccia di disturzione e di annientamento", str. 184).

Četvrto, najkraće i posljednje poglavlje knjige bavi se islamsko-kršćanskim dijalogom (Il dialogo islamo-cristiano) i ne donosi baš neke novosti. O takvom dijalogu mnogo toga je rečeno ali malo što u praksi sprovedeno. Autori, polazeći od ri-

ječi pape Benedikta XVI. upućenih mladima u Kölnu (20. 8. 2005.) o potrebi iskorjenjivanja mržnje i netolerancije iz naših srca te suprotstavljanja svakoj manifestaciji nasilja (str. 220), te preko potrebe inkulturacije islama (koja je jednako tako potrebna kršćanstvu), dolaze do zaključka o urgentnoj potrebi našeg globaliziranog društva: prevladavanje predrasuda, poznavanje različitosti i prihvaćanje specifičnosti ali ne kao nužnog zla ili manjeg zla nego kao dobra koje obogaćuje na mnogovrsne načine. Zaključuju snažnim i dubokim riječima islamske duhovnosti: "Postoje mnogi načini traženja... Zar ne vidiš da su putovi do Meke različiti... Posljedično, različita je i distanca koja se treba prijeći; ali kada se stigne, sve kontroverzije nestaju jer se srca ujedinjuju... Ovaj zanos srca nije ni vjera ni nevjera nego ljubav" ("Esistono molte vie di ricerca... forse non vedi che le strade che conducono alla Mecca sono diverse... di conseguenza, la distanza da percorrere è ogni volta diversa; ma, quando arrivano alla fine, le controversie... scompaiono, perché i cuori si uniscono... questo slancio del cuore non è né la fede né la miscredenza, ma l'amore", str. 270).

Autori su veoma kvalitetno i objektivno (što rijetkima uspijeva) predstavili "drugoga" prema vlastitom izboru obradenih tema. Iako govore podosta pozitivno o islamu, ipak ne izbjegavaju spomenuti bolne točke i objektivne probleme koje donosi prakticiranje islama, zapravo praksa sljedbenika islama. Nije lagano prirediti tako dobru sintezu na tako malom prostoru o tako kompleksnim pitanjima. Zato mislim da je djelo veoma ambiciozno i poširoko. Autori su uspjeli na 270 stranica predstaviti ne samo sukob unutar islama nego i sukob islama sa zapadnom kulturom. Knjiga u izvjesnom s smislu sadrži

previše informacija na jednom mjestu, i to kao da je nedostatak u samoj prednosti. Unatoč tomu, knjigu preporučujem bilo teolozima koji se bave susretom islama i kršćanstva, bilo sociolozima koje zanimaju promjene u društvu te uzroci i posljedice promjena.

Zorica Maros

Tri stoljeća od osnutka župe Dubrave

Milenko KREŠIĆ (prir.), *300 godina župe Dubrave. Zbornik radova*, Humski zbornik IX., Aladinići, 2006., 463 str.

Tijekom posljednjih dvadesetak godina u Hercegovini se ustalio vrlo lijep običaj da se u povodu velikih obljetnica pojedinih župa prireduju monografije ili zbornici znanstvenih radova koji prikazuju nastanak i povijest tih župa kao i društvene okolnosti u kojima se odvijalo njihovo postojanje i djelovanje. U toj hvalevrijednoj seriji, a u povodu 300. obljetnice osnutka župe Dubrave u današnjoj općini Stolac, nedavno je tiskan zbornik radova.

Ovu vrlo ozbiljnu knjigu priredio je mr. don Milenko Krešić, župni vikar u Aladinićima, najmlađoj župi od svih koje su nastale na tome području. Izdavači su joj današnjih osam župa koje su nastale te i danas postoje na njezinu nekadašnjem teritoriju. To su: Aladinići, Čeljevo, Domandovići, Dračevo, Hrasno, Prenj kojega se može smatrati pravnim nasljednikom Dubrava, te Rotimlja i Stolac. No, prava je šteta što tome nizu nije pribrojana također župa Stjepan Krst. Naime, iako nakon posljednjega rata ta župa više ne postoji stvarno nego samo formalno, tim više - iz emotivnih